

Recenzje

Agnieszka Goral, *Polsko-wschodniosłowiańskie pogranicze językowe w badaniach profesora Michała Sajewicza*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2022, ss. 160.

Monografia Agnieszki Goral pt. *Polsko-wschodniosłowiańskie pogranicze językowe w badaniach profesora Michała Sajewicza* składa się z dwóch części. Pierwszą stanowi omówienie życiorysu prof. M. Sajewicza, jego drogi naukowej i osiągnięć naukowych. Druga część zawiera cztery aneksy z wyborem tematów prac dyplomowych i magisterskich napisanych pod kierunkiem prof. M. Sajewicza na Wydziale Humanistycznym UMCS w Lublinie oraz na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL, a także wybór tematów prac licencjackich napisanych pod jego kierunkiem w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. S. Szymonowica w Zamościu. Aneks 4 zawiera szczegółowy wykaz publikacji Profesora.

Jak pisze Autorka, celem monografii jest „analiza i opis wkładu prof. dra hab. M. Sajewicza w badania lingwistyczne na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim”. A. Goral szczegółowo zajęła się analizą dorobku naukowego profesora M. Sajewicza, dotyczącą badań językowych i kulturowych na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim, ustaliła główne zagadnienia badawcze ważne w pracach Profesora, omówiła metodologię przyjmowaną przez badacza w jego pracach, a także wskazała na niekwestionowane osiągnięcia Profesora w zakresie badań dialektologicznych pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego, zwłaszcza w powiecie hajnowskim na Białostocczyźnie.

Monografia nie rozpoczyna się jednak od analizy dorobku M. Sajewicza, ale od przytoczenia podstawowych faktów z jego życiorysu. Z części tej bije ciepło i sympatia dla bohatera opowieści, jest to zapewne odbicie ciepła pochodzącego ze wspomnień samego Profesora. Poznajemy więc jego dzieciństwo spędzone w Lewkowie Nowym niedaleko Hajnówki, dom rodzinny, grono sąsiadów i przyjaciół oraz młodość, która upłynęła na zdobywaniu wykształcenia w miejscach oddalonych od Lewkowa, do których często trudno było dotrzeć. Opowieść ta pokazuje, jak ogromny wpływ na kształtowanie się przyszłych zainteresowań badawczych Profesora miało miejsce, z którego pochodził, położone na pograniczu językowym i etnicznym. Jak podkreśla Autorka książki, bezpośredni kontakt z rozmówcami M. Sajewicz zawsze

uważał za najlepszą metodę zdobywania materiału gwarowego, a późniejsze ekspedycje na Białostoczczyźnie wspomina jako czas rozwoju zawodowego.

Autorce udało się w płynny sposób połączyć fakty z życiorysu Profesora z opisem jego zainteresowań i osiągnięć badawczych. W opowieści splatają się wątki przyjaźni naukowych (które stają się także przyjaźniami na całe życie) z opisem wspólnych badań terenowych i podejmowanych przedsięwzięć badawczych.

W monografii rzetelnie omówiono dorobek naukowy Profesora. Autorka przeanalizowała badania nad kategorią *nomina agentis* w gwarach pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego na Białostoczczyźnie oraz badania nad dubletami słowotwórczymi. Omówiła monografię pt. *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny. Dewerbatiwa, deadiectiwa* (Lublin 2002) oraz monografię pt. *Odczasownikowe pejoratywne nazwy subiektów z formantem sufiksalnym w gwarach białoruskich okolic Lewkowa Starego na Białostoczczyźnie* (Lublin 2019). Zajął się badaniami M. Sajewicza nad kategorią *nomina attributiva* w gwarach wschodniosłowiańskich na Białostoczczyźnie, a także badaniami z zakresu antroponomii na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim.

Ten ostatni temat jest bardzo ważny nie tylko ze względów językowych, ale także kulturowych i społecznych. W swych pracach Profesor udokumentował zmiany zachodzące w imiennictwie osobowym społeczności prawosławnej w powiecie hajnowskim na Białostoczczyźnie. Pokazał, że na Białostoczczyźnie obserwuje się proces asymilacji ludności prawosławnej do polskości, czego dowodzi nadawanie dzieciom z rodzin prawosławnych imion katolickich lub imion prawosławnych mających polskie odpowiedniki.

Niezwykle ważne miejsce w badaniach M. Sajewicza zajęła kwestia białorusko-ukraińskiej granicy językowej. Uczony przyjął za istotne kryterium zakładające, że gwara należy do określonego języka etnicznego, jeżeli funkcjonuje na terenie objętym izoglosami jego innowacji dialektalnych. Na tej podstawie ustalił, że na Białostoczczyźnie granica między gwarami białoruskimi i ukraińskimi w znacznym stopniu pokrywa się z linią wyznaczoną przez wcześniejszych dialektologów K. Michalczuka (1877), J. Karskiego (1903, 1911), W. Kuraszkiewicza (1939, 1969), S. Glinkę (1960), E. Smułkową (1968, 1974) i M. Kondratiuka (1964, 1976). Na wschodzie granica przebiega w linii prostej od styku rzeki Leśnej z granicą państwową w kierunku Narwi między miejscowościami Bińdziuga i Rybaki. Na północy granica ta jest bardziej rozmyta, gwara białoruska notowana jest w takich miejscowościach, jak: Hoźna, Ostrówki, Koźliki, Bogdanki, Czerewki i Zawyki, ukraińska zaś w punktach: Narew, Trześcianka, Ryboły, Wojszki.

Bardzo ciekawą i ważną częścią dorobku Profesora są publikacje dotyczące sytuacji społecznej i wyznaniowej na Białostoczczyźnie, a także

odniesienia do sytuacji ekstralingwistycznej w tekstach dialektologicznych. M. Sajewicz pisał między innymi o wpływie białoruskiego języka literackiego i procesu białorutenizacji, który miał miejsce na Białostocczyźnie w latach 90. XX wieku (równolegle do podobnych procesów na Białorusi), na sytuację językową i kulturową na badanych terenach. Białoruski język literacki jest wykładany w wielu lokalnych szkołach podstawowych oraz w liceach w Hajnówce i Bielsku Podlaskim. Ponadto popularny na badanym terenie tygodnik „Niwa” oraz audycje nadawane w języku białoruskim przyczyniają się do podjęcia szerszej refleksji na temat swej tożsamości. W tematyce tych publikacji mieszczą się zagadnienia dotyczące relacji język-tożsamość, które na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim i dodatkowo białorusko-ukraińskim są niezmiernie ważne i trudne do zdefiniowania. M. Sajewicz uważa, że polska nauka nie wypracowała jak dotąd jednolitego stanowiska w kwestii świadomości narodowej mniejszości białoruskiej zamieszkującej Białostocczyznę. Należy pamiętać, że kwestie tożsamościowe są na tym terenie płynne, podlegają zmianie w czasie, są też zależne od pokolenia, stopnia wykształcenia i różnorodnych doświadczeń życiowych kształtujących tożsamość jednostki. Tę świadomość możemy odczytać z prac Profesora i książki A. Goral.

Monografia A. Goral pt. *Polsko-wschodniosłowiańskie pogranicze językowe w badaniach profesora Michała Sajewicza* jest ważnym przedsięwzięciem dokumentującym dokonania wybitnego polskiego uczonego. Uznanie należy się zarówno Autorce monografii, jak i Profesorowi, którego wkład w rozwój współczesnej białorutenistyki i sławistyki jest nie do przecenienia. Umieszczone w części drugiej aneksy, zawierające tematy prac dyplomowych i magisterskich, świadczą o ogromnym dorobku dydaktycznym Uczzonego, który potrafi łączyć nowatorskie badania z nauczaniem.

Ewa Golachowska
ewa.golachowska@ispan.waw.pl

Data przesłania recenzji: 25.09.2022

Data akceptacji recenzji: 10.10.2022